

MIHAELA IACOB, *Moesia Inferior între Orient și Occident. Identitatea culturală și economică a provinciei în contextul lumii romane*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2013, 300 p., 30 de hărți, 6 tabele, 4 grafice, toate incluse în text.

Lucrarea Mihaelei Iacob, apărută în 2013 la Editura Muzeului Național al Literaturii Române a fost publicată în cadrul proiectului *Valorificarea identităților culturale în procesele globale*, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013. Este o operă cu caracter general, concentrată în special asupra istoriei economice și sociale a provinciei *Moesia Inferior* în primele trei secole ale erei creștine.

Mihaela Iacob este cunoscută în special în domeniul numismaticii, unde a activat în ultimele două decenii, publicând o serie de articole în care prezintă materiale arheologice din epoca romană descoperite în zona de nord a Dobrogei. În ultimul deceniu a ocupat funcția de responsabil științific al șantierului (*L*)*Ibida* – Slava Rusă. Astfel, autoarea este familiarizată cu „identitatea economică și culturală a provinciei în contextul lumii romane” (p. 7).

În introducerea lucrării este prezentat modul în care aceasta tratează simbioza a două civilizații clasice (elenistică și romană), fără a fi neglijat elementul autohton. Pentru a oferi o imagine completă asupra identității culturale și economice în *Moesia Inferior*, autoarea volumului a întrebunțat și analizat toate categoriile de materiale arheologice și surse documentare, dar și date din domenii interdisciplinare. În continuare, este prezentată structura lucrării, împărțită în nouă capitole și o listă a abrevierilor, toate acestea completate cu bogată listă bibliografică și un succint rezumat în limba franceză. De menționat este faptul că primele trei capitole sunt publicate într-o variantă redusă, iar pentru varianta integrală se face trimitere la site-ul proiectului amintit.

Primul capitol, intitulat *Istoriografia Moesiei Inferior. Dezbateri istoriografice privind economia lumii antice* (pp. 12–19) tratează falia dintre istoriografia românească și cea bulgărească, specialiștii români concentrându-se doar pe teritoriul Dobrogei, iar cei bulgari cercetând partea de nord a Bulgariei de astăzi. Totodată, sunt prezentate ideile și curentele din istoria universală în privința economiei antice. Se insistă asupra a două curente, modernism și primitivism și asupra ideilor exponenților principali (M. I. Rostovtseff și M. Finley).

Cel de-al doilea capitol al volumului, *Moesia Inferior – provincie de graniță a Imperiului Roman* (pp. 20–42), este împărțit în trei subcapitole. Primul subcapitol, intitulat *Constituirea provinciei Moesiei Inferior* tratează în linii generale modul de formare a acestei provincii, urmând ca în cel de-al doilea subcapitol – *Granițele și organizarea provinciei* – să fie precizate urmările unui statut de provincie de graniță: organizarea *limes*-ului prin întărirea cu garnizoane romane a orașelor grecești și întemeierea unor noi orașe, sedii de legiune sau de trupe auxiliare precum și construirea unei rețele de drumuri.

Politica administrativă adoptată a fost una echilibrată, prin impunerea unor cadre romane, dar și menținerea elementelor autohtone (fondul daco-getic și cel grecesc vest-pontic). Astfel, pentru lumea rurală, prin intermediul atestărilor epigrafice dispunem de informații în privința structurilor administrativ-teritoriale, acesta fiind subiectul celui de-al treilea subcapitol, intitulat *Structuri administrativ-teritoriale în mediul rural – vici*. Un tabel ce menționează cele 107 atestări epigrafice din *Moesia Inferior* în privința acestor structuri rurale *vicus* (κομῆ, în cazul provinciilor elenistice), este inclus în acest subcapitol, fiind extrem de util și în care sunt menționate printre altele, și sursa bibliografică, localizarea, limba inscripției și datarea.

Cel de-al treilea capitol, *Resurse naturale și habitat. Forme de proprietate asupra pământului*, este structurat în cinci părți și tratează subiecte ca geografia și resursele zonei, preocupările agricole și viticole în epoca romană, dar și ocupațiile legate de vânătoare, pescuit și creșterea animalelor. Se menționează și câteva date despre reconstituirea peisajului antic, dar și despre formele de proprietate asupra pământului și modurile de impozitare.

Dat fiind că volumul are ca subiect principal istoria economică și socio-culturală, următoarele trei capitole

sunt cele mai consistente. Capitolul IV, intitulat *Producția locală de mărfuri* (pp. 53–110) include patru subcapitole, fiecare corespunzând unei categorii de material: ceramică, sticlărie, extragerea și prelucrarea metalelor și prelucrarea marmorei, pietrei și calcarului. Autoarea încearcă să surprindă totalitatea activităților economice de producție din provincia *Moesia Inferior*, luând în calcul diferite ateliere ceramice precum cele din teritoriul orașului *Nicopolis ad Istrum* sau *Durostorum*, existența carierelor de extragere a pietrei și a metalelor, dar și fabricarea vaselor și obiectelor din sticlă. Este luat în considerare impactul prezenței militare în apariția și dezvoltarea unor ateliere, în special în cazul ceramicii, și influențele atelierelor din alte regiuni geografice ale Imperiului roman asupra meșterilor din această provincie. Informațiile sunt completate de tabele și hărți pentru a surprinde mai bine o imagine de ansamblu asupra acestui fenomen.

Importurile de mărfuri sunt tratate în cel de-al cincilea capitol (pp. 111–174) al acestui volum, tot din punct de vedere al tipurilor de materiale, fiind prezentate în contextul sitului arheologic în care au fost descoperite. Importurile ceramice reprezintă o varietate de forme și tipuri ceramice (ex. *terra sigillata*, amfore, opaițe), provenind din ateliere din zona estică a Mării Mediterane (Asia Mică, Orientul Apropiat) și din centre de producție din Europa Occidentală (ex. atelierele de *terra sigillata* din Peninsula Italică și Gallia). Odată cu ceramica, pătrund în această zonă și alte categorii de mărfuri: produsele din sticlă și obiecte din bronz. În ceea ce privește piesele de sculptură, votive sau funerare, datorită materialului din care erau fabricate, importul era mai redus, fiind în cea mai mare parte produse în atelierele provinciei. Se observă influențele modei romane și ale tradiției elenistice, mai târziu fiind observate și modele orientale.

În capitolul următor, *Circulația monetară în Moesia Inferior* (pp. 175–191), este prezentat un element fundamental al economiei romane, moneda ca principal instrument al activității comerciale. Sunt analizate anumite aspecte privind circulația monedei imperiale grecești/provinciale romane, insistându-se asupra atelierelor romane din provincie (*Tomis, Histria, Callatis, Marcianopolis, Nikopolis ad Istrum, Dionysopolis, Odessos*). Emisiunile atelierelor provinciale sunt raportate la circulația celorlalte monede romane. În acest scop, sunt întrebunțate o serie de hărți și de grafice comparative.

Cel de-al șaptelea capitol, denumit *Viața culturală – urbanism și arhitectură, culte și divinități* cuprinde un prim subcapitol, *Urbanism și arhitectură*, domeniu de excelență pentru romani, aceștia folosind principiile arhitecturale grecești, dar și etrusce. Deși este uneori un subiect greu de abordat datorită suprapunerilor din epocile mai târzii, sunt documentate numeroase elemente urbanistice și arhitecturale, cu funcționalități diferite la: *Histria, Tomis, Callatis, Argamum, Noviodunum, Aegyssus, Tropaeum Traiani, Marcianopolis*: străzi, incinte, gimnazii, amfiteatre, sisteme de fortificații, edificii termale. Al doilea subcapitol ilustrează fenomenul artistic din *Moesia*

Inferior, surprins sub forma sculpturii și a monumentelor laice, votive sau private, dar și în reprezentări în metale prețioase, geme și intalii. Arta provinciei se supune curentului clasicizant, având influențe italice, dar și reprezentări ale propagandei imperiale. Al treilea subcapitol, *Religia*, este tratat succint (textul integral fiind accesibil pe site-ul proiectului). Sub aspectul sincretismului religios sunt menționate reprezentările divinităților romane și grecești, ulterior având o mare răspândire cultele orientale și creștinismul.

Capitolul VIII, *Relațiile comerciale ale provinciei Moesia Inferior. Circulația oamenilor, circulația mărfurilor* (pp. 207–232), este împărțit în trei subcapitole, după cum urmează: în primul este prezentată rețeaua de drumuri și porturi ce asigurau legăturile dintre *Moesia Inferior* și celelalte provincii ale Imperiului roman. Totodată, este luat în considerare și statutul de *emporium* al cetăților de pe litoralul vest-pontic. Sursele epigrafice consemnează circulația unor categorii de comercianți, meșteșugari, medici și funcționari, pe baza onomasticii fiind stabilit locul de proveniență al acestora.

Odată cu dezvoltarea căilor de comunicație, se conturează imaginea dinamică a relațiilor inter-provinciale în cadrul Imperiului.

Ultimul capitol, *Locul provinciei Moesia Inferior în economia Imperiului roman* (pp. 233–239) reprezintă concluziile lucrării de față, în care se încearcă identificarea particularităților de identitate locală în contextul general al lumii romane.

Volumul *Moesia Inferior între Orient și Occident. Identitatea culturală și economică a provinciei în contextul lumii romane*, reprezintă o lucrare cu caracter general, ce nu se dorește însă a fi o monografie, așa cum specifică și autoarea (p. 8). Însușind un volum dens de informații, acesta reprezintă un excelent instrument de studiu atât pentru studenți, cât și pentru cei care studiază mai aprofundat istoria regiunii menționate.

DIANA ANDREEA STAN
Facultatea de Istorie, „Universitatea Al. I. Cuza”, Iași
diana.stan91@yahoo.com